

PRESUMABLY, THE PROCESS required hundreds of thousands of years. We do not know where or how it took place. As in a gradual morning light, prehistoric hominids must have come to regard, to identify themselves as other than animal. Or, in a revolution of consciousness far greater than any since, as being animals of a special breed. Incitements to this recognition—sensory, cerebral, perhaps social, though in a tentative, fluid manner—must have arisen both pragmatically and from within the maturing recesses of the psyche. If we knew how to probe deeply enough into the nocturnal magma of what we call “the self,” we might detect traces of that “big bang.” Some background noise may persist at the seminal but unrecapitable edges where human rationality breaks down or in the hidden prologue to dreams. The cosmological simile is, however, misleading. There was no sudden burst, no fantastically rapid expansion. The unfolding must have come to pass in minute stages marked by innumerable regressions, by a gravitational pull backward, perhaps by a compulsive reversal to the lost comforts of animality. A million years or more may have been needed, a million years of subconscious hesitation and nostalgia prior to crossing the threshold—that is itself a simplistic image—into the singular condition at once sovereign and catastrophic of perceiving oneself as human, as an animal other than animal. One need not be a Hegelian logician to take in the shock of negativity in the assertion: “I am human, I am not non-human.” This self-defining proposition is always hypothetical, always subject to psychological or moral or genetic qualification. It entails a claim to “otherness” of the most

radical kind, “radical” signifying, as Marx emphasized, that which pertains to our roots.

Some of the seminal encounters with the natural order, with the fauna which teemed on the earth, often with physical strengths far greater than those of “embryonic” man, and which triggered the advance into apartness can be conjectured. Erect, endowed with stereoscopic vision, with that prehensile thumb, producing implements of increasing efficacy, the bipeds which we are began killing more often than we were killed, devouring more routinely than we were devoured. Certain anthropologists attach the determinant transition, or ought it to be “transgression,” to mastery over fire. Capable of lighting and sustaining fire at will, protohistoric men and women enter a realm of planning, of foresight denied to even the most prudent of animals. Promethean creatures could now cook their food, keep warm through the winter, and have light after sundown. Other paradigms, Marxist models among them, associate the coming of man to “man” with the collective cultivation and storage of foodstuffs. These survival skills do seem to necessitate, at however transitory and rudimentary a level, an evolving degree of social organization. (Yet precisely in this respect ants and bees do rather better than *Homo sapiens*.) In essence, solitary man is not yet quite human, so Rousseau. Antique wisdom held him to be either a god or a beast.

Almost universally—there are intriguing exceptions—creation myths and philosophical anthropology draw the line between man and animal in regard to language. Man is the “language-animal” (*zoon phonant*). Birds, whales, primates, insects have developed means of communication of some which seems to be highly sophisticated (the semiotic dance of bees, the signal-songs of whales). But only man speaks in innovative, comprehensive ways. The origins of this decisive uniqueness exercise theological, epistemological, poetic, sociological speculations since remote antiquity. Today, the substance of argument and conjecture has shifted

163

164

Processes on treble, po svoj priliči, stotine tisuća godina. Ne znamo gdje je zbio, niko kako. Kao i postupnom jutarnjem svitanju, začijelo su tako prehistoricni domovi došli do toga da smatraju, da se prepoznaju okljevanja od životinja. Il, u nekoj revoluciji svijesti ludikamo većoj od ikloje susjedine, da su oni životinje posebne paštine. Poticaj je spojaznje – osjetljivi, mogzani, možda društveni, koliko goji fluidni ili uvjetni – zaciđio su potekli iz svakodnevnja i iz zakutaka psige koja je sve više sazrijevala. Kad bismo umjeli prodrjeli dovoljno duboko u notkemušnju magmu onoga što nazivamo „jastrom“, možda bismo otkrili tragove toga „velikog praska“. Možda i dalje traže pozadinski šum na prevažnim, ali nikad ponovo dohvativim rubovima gdje se slama ljudska racionalnost i u skrivenu prologu snovima. Ova kozmoliska poredbi, međutim, upućuje na kritički zaključak. Nikakva nemandalog raspršnica nije bilo, nikakva fantastično naglog širjenja. Razvoj se po svoj priliči zbio u sićušnim stadijima, a obilježavale su ih neizvjesne regresije, gravitacijski trzaj unatrag, možda nagnost izgubljenim lagodama životinjskoga. Možda je trebao proći milijun ili više godina, milijun godina podsvršenja okljevanja i nostalgije prije no što će se prjeći prag – već ovo je simplicistička silka – i stupiti u ono jedinstveno stanje, vrhunsko i pogubno u isti mih, kad je čovjek sebe same percipirao kao čovjeka, kao životinju koja se razlikuje od životinje. Ne trebamo biti hegelijanski logičari eda bismo usili naboj negativnosti u tvrdnji: „Ja sam čovjek, ja nisam ne-čovjek.“ Ta samosredjajuća izjava uvijek je hipoteška, uvijek podložna psihološkim ili moralnim ili genetičkim umekšavanjima. Ona polaze pravo na najradikalniju „drugost“,

pri čemu „radikalan“, što je naglasio Marx, znači ono što se odnosi na naše korijene.¹

Moguće je lansuti neke presudne susrete sa svjetom prirode, sa faunom koja je gusto napućivala Zemlju, fizički često kudikamo snažnija od „embrionskog“ čovjeka, što su bili povodom za odmicanje u izdvojenosti. Upravni, obdareni stereoskopiskim vidom i gibljivim palcem, iznalažeci sve djelotvorne onude, mi dvojnici počeli smo ubijati češće nego što su ubijali nas, pržavljati redovitije nego što su proždrali naš. Presudni priječaj, ili bi valjalo reći „projestup“, neki antropolog pripisuje ovlađivanju vratom. Kadri upali i održavati vatru kad god im se protiže, muškarci i žene ulaze u predio sposobnosti planiranja i predviđanja, kulan je uskraćena čak i najmorrenjem životinjama. Prometejska stvorjena sada su mogli buhati hrani, zimi zadržavati topinu i naoku Sunčeva zahaska imati svjetlo. Druge paradigmne, medu njima i markistički modeli, postanak čovjeka „čovjekom“ povezani s kolektivnim uzgojem i pohranom hrane. Tim vještinama potrebna su opstanka kojima je ustistina, koliko god promjenjiva i rudimentarna, nužna društvena organizacija koja će se razvijati. (Upravo u tom pogledu, doduše, *Homo sapiens* nadahnjuši mrazi i pčele.) U svrtnici, samotan čovjek nije još ljudski bice – tako Rousseau. Antika je ga muredrest držala bilo bogom, bilo žveri.

Uz intrigante iznimke, gotovo svu mitovu o postanku i filozofisku antropologiju čovjeka i životinja i međuzemljanih poljoci od jezika. Čovjek je „životinja koja govori“ („*zooti, zoov, zoov*“). Prće, kitovi, primati, kolici, novili su u svakodnevnu komunikaciju, od kojih neka djejuju veoma rafinirano (značenjski plesovi, pčela, sigurni pjevanje kitoava). Ali samo čovjek je bio u stvarnosti, sve u svjetlosti. Podrijetlo te presidne jedinstvenosti zaokupljeno je s teološka, epistemološka, pjesnička razmišljanja još od davničina. Danas, jezgar raspave i nagadanja preselila se u komparativnu anatomiju (razvoj larinika), informacijsku teoriju, neurofisiologiju i u istraživanje čovjekova korekta. Komputatorski simulacijski, modeli utemeljeni na elektronemini snupisu u mozgu, generativne transformacijske gramatike, svu su iznjeli nadahnuće prepostavke. Je li neponeto natuknuti da je fundamentalnih uvida po-

¹ Lat. radix, f.
² Izvornik računa s svojim značenjem riječi *transgression: prestupanje (fizičko) i projestup*.

³ Zoon phonon.

Giga i Janika.

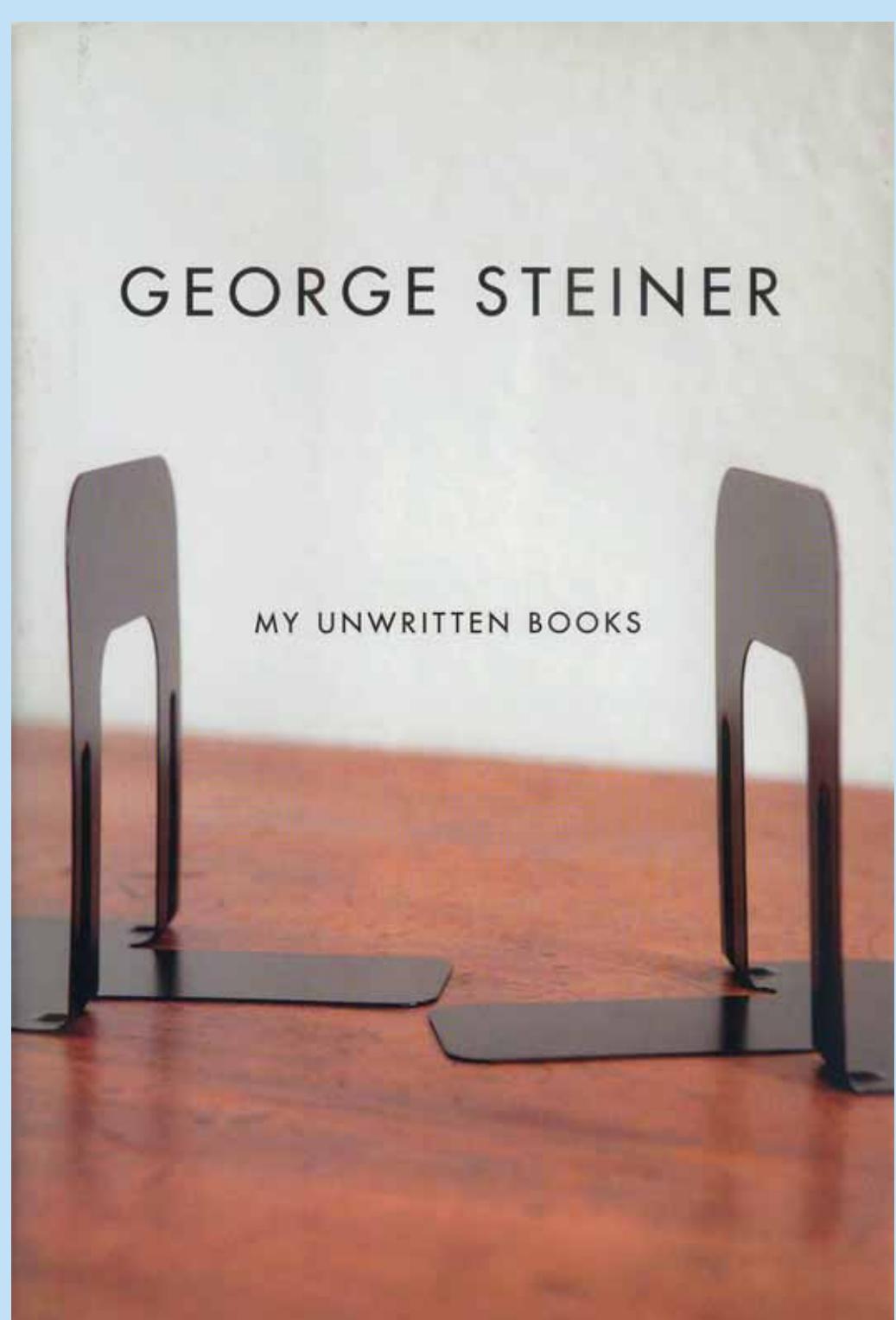
Foto: Vladimir Pavlinić

Giga Gračan

Giga Gračan (Osijek, 1945). Po statusu hrvatska umirovljenica (= sudba kleta). Nedavna dobitnica »Ise« za životno djelo (= zahvalna svima koji su tomu pridonijeli). Rado će još štograd prevesti, jer – ovo je citat Eve Sedak – svijet je pun neobavljenih poslova. I dovršit će Lodgea, *Svijet je mali*, makar na kozi orala i makar za vlastitu ladicu.

Ovo je početak eseja »O čovjeku i zvijeri«, jednoga od sedam eseja Georgea Steinera naslovlijenih *Knjige koje nisam napisao*. Svaki od tih eseja završava priznanjem zašto temu nije razvio u knjigu; ono djeluje iskreno, rjeđe kao stilска dosjetka. U samoj ideji o nenapisanim knjigama ima nečeg koketnog (= citat Slobodana Šnajdera). Slična je misao bila u glavama recenzentata koji su se polarizirali, kao što to oduvijek čine kad je posrijedi Steiner, pa su neki napisali »Štelal«, a neki »Srećom!« Prevoditeljica voli vjerovati da će se u pogledu ove i još barem dviju knjižno nerazrađenih tema hrvatsko čitateljstvo prikloniti prvima.

GEORGE STEINER

O čovjeku i zvijeri 157

158 GEORGE STEINER

pri čemu „radikalan“, što je naglasio Marx, znači ono što se odnosi na naše korijene.¹

Moguće je lansuti neke presudne susrete sa svjetom prirode, sa faunom koja je gusto napućivala Zemlju, fizički često kudikamo snažnija od „embrionskog“ čovjeka, što su bili povodom za odmicanje u izdvojenosti. Upravni, obdareni stereoskopiskim vidom i gibljivim palcem, iznalažeci sve djelotvorne onude, mi dvojnici počeli smo ubijati češće nego što su ubijali nas, pržavljati redovitije nego što su proždrali naš. Presudni priječaj, ili bi valjalo reći „projestup“, neki antropolog pripisuje ovlađivanju vratom. Kadri upali i održavati vatru kad god im se protiže, muškarci i žene ulaze u predio sposobnosti planiranja i predviđanja, kulan je uskraćena čak i najmorrenjem životinjama. Prometejska stvorjena sada su mogli buhati hrani, zimi zadržavati topinu i naoku Sunčeva zahaska imati svjetlo. Druge paradigmne, medu njima i markistički modeli, postanak čovjeka „čovjekom“ povezani s kolektivnim uzgojem i pohranom hrane. Tim vještinama potrebna su opstanka kojima je ustistina, koliko god promjenjiva i rudimentarna, nužna društvena organizacija koja će se razvijati. (Upravo u tom pogledu, doduše, *Homo sapiens* nadahnjuši mrazi i pčele.) U svrtnici, samotan čovjek nije još ljudski bice – tako Rousseau. Antika je ga muredrest držala bilo bogom, bilo žveri.

Uz intrigante iznimke, gotovo svu mitovu o postanku i filozofisku antropologiju čovjeka i životinja i međuzemljanih poljoci od jezika. Čovjek je „životinja koja govori“ („*zooti, zoov, zoov*“). Prće, kitovi, primati, kolici, novili su u svakodnevnu komunikaciju, od kojih neka djejuju veoma rafinirano (značenjski plesovi, pčela, sigurni pjevanje kitoava). Ali samo čovjek je bio u stvarnosti, sve u svjetlosti. Podrijetlo te presidne jedinstvenosti zaokupljeno je s teološka, epistemološka, pjesnička razmišljanja još od davničina. Danas, jezgar raspave i nagadanja preselila se u komparativnu anatomiju (razvoj larinika), informacijsku teoriju, neurofisiologiju i u istraživanje čovjekova korekta. Komputatorski simulacijski, modeli utemeljeni na elektronemini snupisu u mozgu, generativne transformacijske gramatike, svu su iznjeli nadahnuće prepostavke. Je li neponeto natuknuti da je fundamentalnih uvida po-

¹ Lat. radix, f.
² Izvornik računa s svojim značenjem riječi *transgression: prestupanje (fizičko) i projestup*.

³ Zoon phonon.

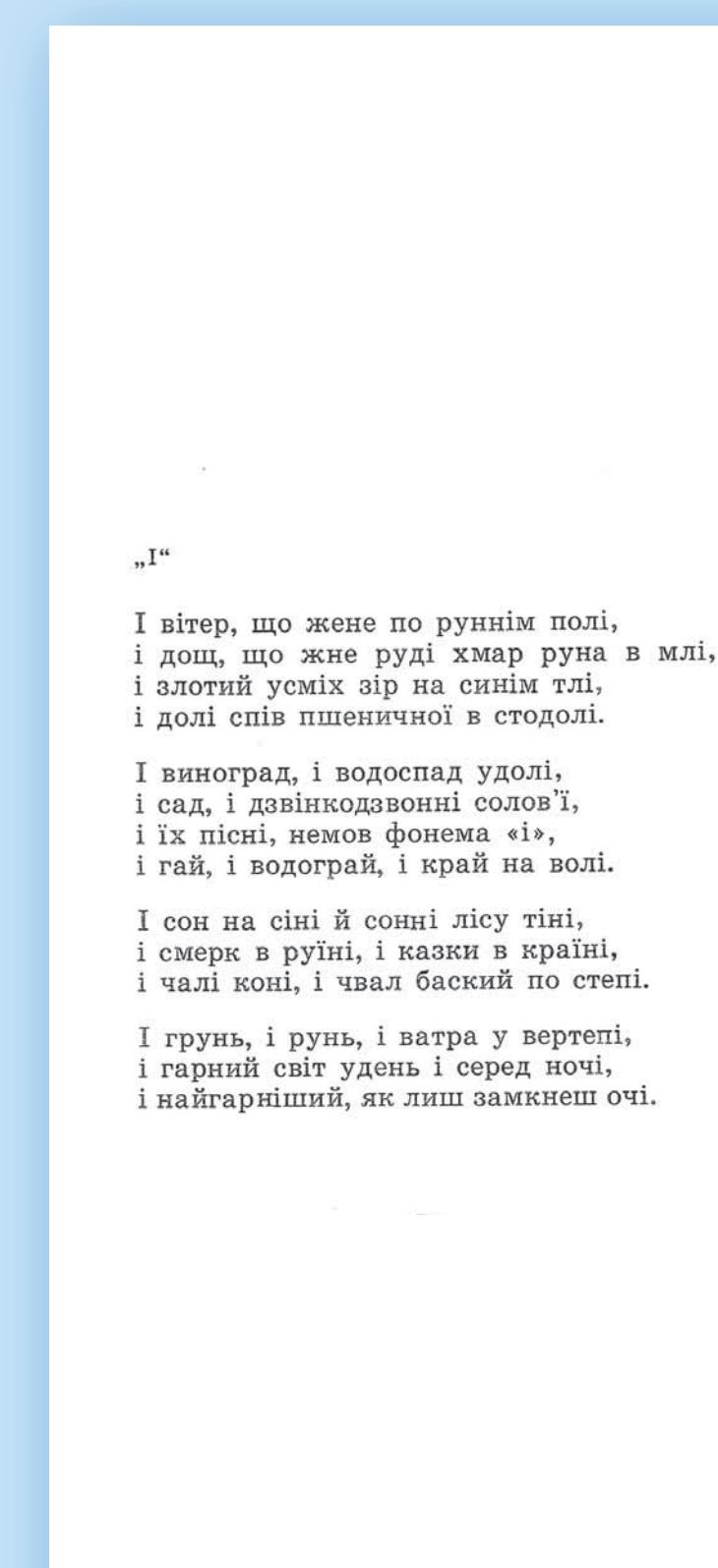
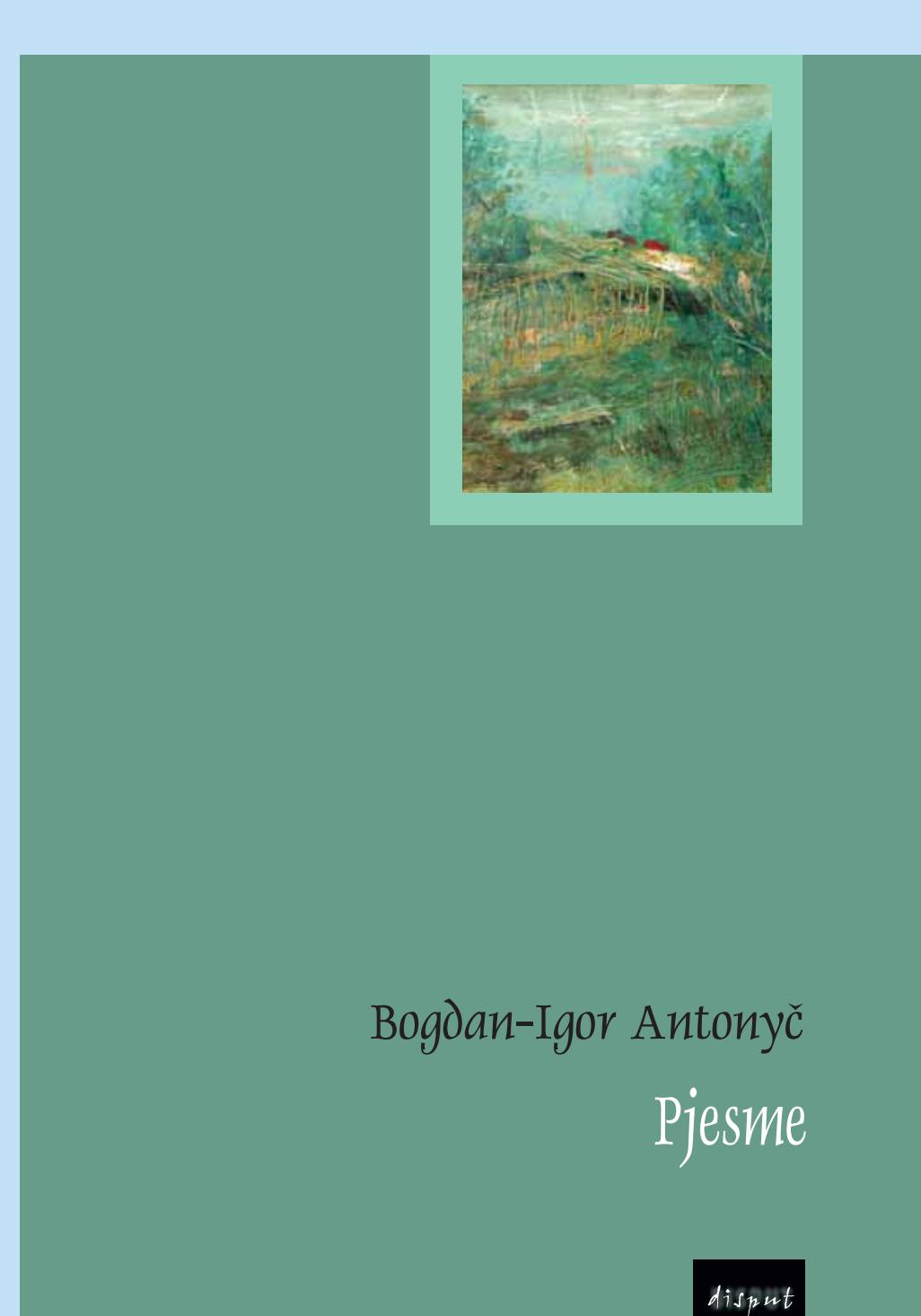
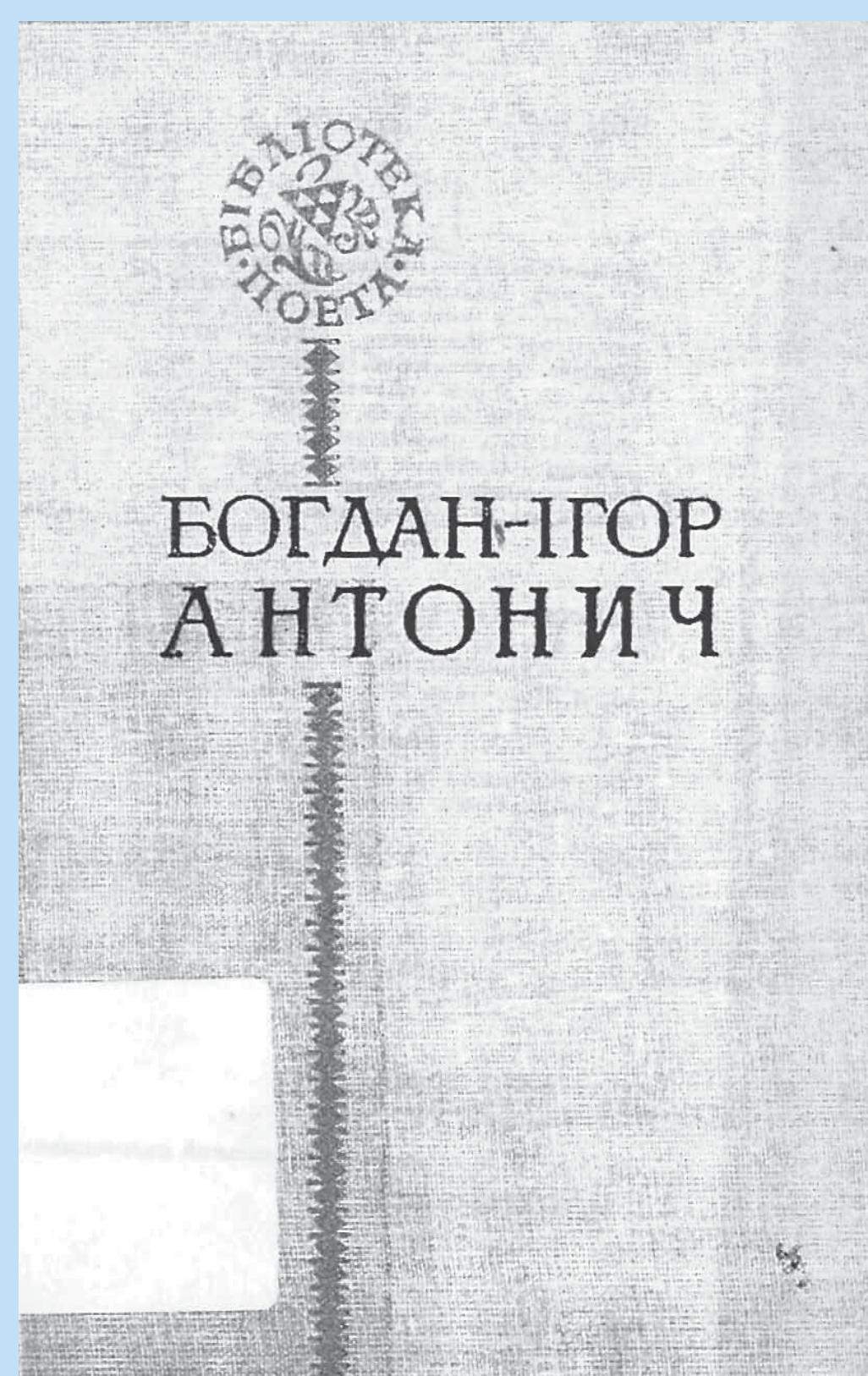
OD IZVORNIKA DO PRIJEVODA

VI. godišnja izložba Društva hrvatskih književnih prevodilaca

Dubravka Dorotić Sesar

Dubravka Dorotić Sesar (Split, 1947.), redovita profesorica na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Po struci je slavistica, a bavi se i prevodenjem sa slavenskih jezika. Uz prepjeve tiskane u raznim književnim časopisima (*Književna smotra*, *Nova Istra*, *Quorum*, *Vljenac* i dr.) objavila je nekoliko knjiga prijevoda slavenskih klasika – uz ostalo prvi hrvatski prepjev Maja Karela Hyneka Máche (u knjizi *Iz češke preporodne poezije* – K. H. Mácha, K. J. Erben, K. Havlíček Borovský, 1996.), memoarsku prozu J. Ch. Koreca *Od one barbarske noći* (1999.), roman *Markéta Lazarová* Vladislava Vančure (2008.), slovačke preporodne pjesnike A. Sládkoviča, J. Botta, J. Kráľa, S. Chalupku, P. Orságha Hviezdoslava i dr. u knjizi *Tatre i Velebit / Tatry a Velebit* (2008.) te *Pjesme ukrajinskoga pjesnika Bogdan-a Igora Antonyća* (2011.). Za svoj prevoditeljski udio (oko 9000 stihova pjesništva svih razdoblja) u antologiji *Zlatna knjiga češkoga pjesništva* (prije. Dušan Karpatský) dobila je godišnju nagradu Društva hrvatskih književnih prevodilaca za 2003. godinu te dvije češke državne nagrade – *Artis bohemiae amicis* i *Gratias Agit* (2004.).

Knjiga Bogdan-Igor Antonyć *Pjesme*, Disput 2011., sadrži širi izbor iz šest zbirk pjesama ukrajinskoga klasika (Pozdrav životu, Velika harmonija, Tri prstena, Knjiga lava, Zeleno evandelje i Rotacije). Pjesnik iznimne poetske snage Bogdan-Igor Antonyć (Nowica 1903. – Lavov 1937.) bio je do 60-ih godina prešućivan i zabranjivan, a hrvatski je jedan od malobrojnih jezika na koji su prevedene njegove pjesme. Uz kratku bilješku prevoditeljice u knjigu je uvrštena i opsežna studija o Antonyćevoj lirici »Teret neba« Josipa Užarevića. Likovno ju je opremio akad. slikar Branimir Dorotić. Ovim izdanjem Disput hrvatskim čitateljima otkriva nepoznate poetske obzore i mistični duhovni svijet jednoga jedinstvenoga lirskoga izdanku lemkovskih ukrajinskih korijena, koji pripada samom vrhu europskoga pjesništva XX. stoljeća.

I vjetar što po ravnim poli,
i doci, što žene po ravnim poli,
i doci, što žene rukom ruka u mli,
i zlatni uskih alip ar u sinim tli,
i doni cipele plesenjih u stodoli.

„I“

Крилати скрипka на stini,
чеврени дзбан, квјачаста скрипka.
У скрипци твори спљати воги,
роса музична србина й сини.

ТРИ ПЕРСТЕНИ

В квјачастoj скрипni спливни коринj,
п'янливе зилла, вис, насиня
та на самому днји три зори,
тровох перстенj јасно камини.

В чеврени дзбан м'ятни трунок,
зелени краплији звонови.
Дзвони, окреплена струна,
вешни шалени и лобози!

Пјано се сада
кружка дзбан, сплава скрипка.
И сонце, мов горичак птах,
и ранок, спертиј на ворини.

СЕЛО

Корови молјате до сонца,
што полумјним сходити маком.
Струна топола тона и тона,

мов дерво стапло б пахом.

Вод месец відпрягає.
Широке, конопляне небо.
Обильна даліні бекрая,
і в синим днім лису гребінь.

119

Na zidu se gusle krile,
crveni vrt i cvjetna skriptina.
Žaram tvore guse civile,
stebrići rosa – glazba sinja.

U cvjetnoj skriptini korijen pjesme,
oprijena trava, sjeme plova
i zvijezde tri sto sjaj im bijesne
jače od triju prstena.

I vjetar i trava i oganj i jami,
i stare prće i mrak ruševina,
i kas po stepi i svud konji sami.

I brijej i trava i oganj i jami,
i divni svjet svih dana i svih noći,
i najdivniji kad zatvorit oči.

TRI PRSTENA

Na zidu se gusle krile,
crveni vrt i cvjetna skriptina.

Žaram tvore guse civile,
stebrići rosa – glazba sinja.

U cvjetnoj skriptini korijen pjesme,
oprijena trava, sjeme plova
i zvijezde tri sto sjaj im bijesne
jače od triju prstena.

U vrtu mervice dva truna,
a vrt se vrti, skriptna pjeva.

Nek zvoni okriljena struna,
projecu luhavi nek vapl!

Visoko podiže se k